

15+

MESTSKÉ
DIVADLO
ŽILINA

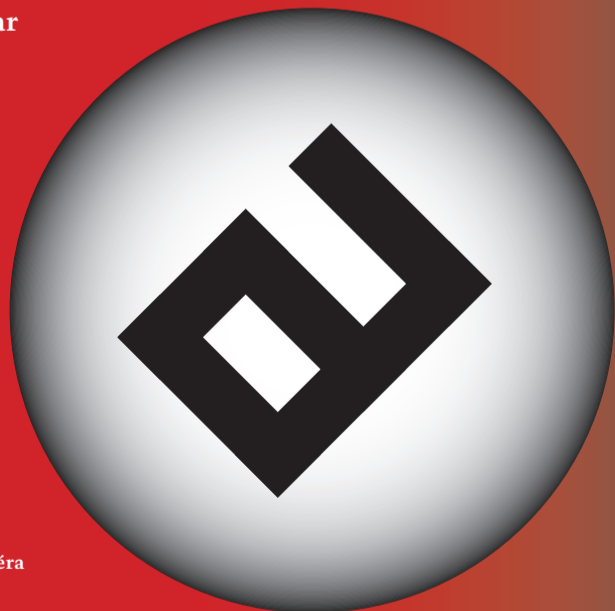
Timur Vermes

dramatizácia Lenka Garajová
scéna Lukáš Kuchinka
kostýmy Lucie Šperlová
hudba Daniel Fikejz
dramaturgia Lenka Garajová
réžia Filip Nuckolls

účinkujú

Jaroslav Kysel' a.h.
Iveta Pagáčová
Ivana Kubáčková
Anna Nováková
Tajna Peršić
Michal Koleják
Ján Dobrík
Braňo Bačo
Boris Zachar

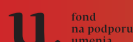
slovenská premiéra
16. júna 2018
128. premiéra

Mestského divadla Žilina
Mestské divadlo Žilina
Horný val 3, 01001 Žilina
vstupenky po-pia: 16:30-18:00
v deň predstavenia do 18:45
pokladňa tel 041 381 0000
mob 0903 510 671
e-mail pokladna@divadlozilina.eu
web www.divadlozilina.eu

•RÁDIO REGINA®

•RÁDIO_FM

Podporené
z verejných zdrojov
Fondu na podporu umenia.

Timur Vermes

A je tu zas

Preklad **Michal Hvorecký**

Dramatizácia **Lenka Garajová**

Scéna **Lukáš Kuchinka**

Kostýmy **Lucie Šperlová**

Dramaturgia **Lenka Garajová**

Réžia **Filip Nuckolls**

„Chcel som ukázať, že Hitler by mal aj dnes šancu na úspech, hoci v trochu inej podobe.“

Timur Vermes

Retrotópia

je prejavom nostalgických túžob po idealizovanej či imaginárnej minulosti. Podľa retrotopických vízií nemáme hľadať a očakávať svetlú budúcnosť, ale vrátiť sa k starým zlatým časom, viac či menej vzdialenej a rôzne skreslenej, ba až neexistujúcej minulosti.

Politikov, len čo sú zbavení schopnosti formovať budúcnosť, to obvykle prenesie do priestoru kolektívnej pamäti – priestoru, ktorý oveľa viac podlieha manipulácii a riadeniu, a preto sľubujúcemu nádej, v prítomnosti a v dobe, ktorá ešte len príde, dávno (a možno nenávratne) stratenú. Je úplne jasné – a preto to má aj najškodlivejší dopad na našu sebadôveru, sebaúctu a hrdosť na seba samých, – že my nie sme tí, ktorí riadia prítomnosť, z ktorej vyklíči a vyrastie budúcnosť – a z toho dôvodu máme len malú, ak vôbec nejakú nádej na riadenie tejto budúcnosti; zdá sa, že počas jej utvárania sme odsúdení zostať pešiakmi na šachovnici a v hre niekoho iného – niekoho stále neznámeho a nepoznateľného. Aká je to teda úľava, vrátiť sa z tohto záhadného, ťažko pochopiteľného, nepriateľského, odcudzeného a odcudzujúceho sa sveta, husto posypaného nástrahami a pascami, do dobre známeho, útulného a domáceho, občas vratkého, ale utešujúco voľného a priechodného sveta pamäti: našej pamäti – a teda mojej pamäti, pretože som jedným z nás; našej pamäti – pamäti našej a nie ich minulosti! Pamäti, ktorú máme vlastniť my a jedine my! (...) Budúcnosť je v princípe poddajná, minulosť je pevná, robustná, raz a navždy pevne daná. Naproti tomu, v praxi politiky pamäti si budúcnosť a minulosť svoje stanoviská vymenili alebo sa aspoň za také považujú. Poddajnosť a zvládnuteľnosť minulosti, jej náchylnosť na pretváranie, sú zároveň podmienkou politiky pamäti. (...) Hlavným cieľom politiky historickej pamäti v dnešnej spoločnosti je dôvodenie práva skupiny (nazývanej národ) na územne vytýčenú politickú zvrchovanosť – čo je zase základnou ambíciou a cieľom nacionalizmu.⁽¹⁾

„Nostalgia je pocitom straty a premiestnenia, je však tiež milostným románikom s vlastnou fantáziou.“

Svetlana Boymová

Psychologie nacizmu

Sadistické dychtění pro moci je porůznu vyjádřeno v knize Mein Kampf. Charakteristický je Hitlerův typicky sadistický vztah jak k německým masám, které „miluje“ a současně jimi pohrdá, tak k politickým odpůrcům, svědčící o destruktivních prvcích, důležité složce jeho sadizmu. Mluví o uspokojení, jaké mají masy vlivem dominance: „To, co chtějí, je vítězství silnějšího a zničení nebo bezpodmínečná kapitulace slabšího.“, „Jako žena... která se chce spíše podat silnému muži než vládnout slabochovi, tak masy milují spíše vládce než prosebníka a v nitru jsou daleko více spokojeny s doktrínou, která vedle sebe nestrpí žádného soupeře, než poskytnutím liberální svobody; často jsou v rozpacích, co si s ní počít, a dokonce snadno upadají do pocitu opuštěnosti. Nejsou si vědomy ani drзости, kterou jsou duchovně terorizovány, ani násilného zkrácení svých lidských svobod a vůbec jim nepřijde na mysl klamnost této doktríny.“ Zlomení vůle posluchačů převahou řečníka považuje Hitler za podstatnou složku propagandy. Naprosto se nerozpakuje doznat, že tělesná únava posluchačů je žádoucí podmínkou pro vnucování cizí vůle. Na otázku, která denní doba je pro politická shromáždění nejpříhodnější, říká: „Zdá se, že ráno a rovněž přes den se lidská vůle s nejvyšší energií vzpírá pokusu o znásilnění jinou vůlí a jiným názorem. Večer převládajícímu nátlaku silnější vůle podléhá snáze.“ (...) „Masové shromáždění je nutné už jen z toho důvodu, že jednotlivec, který se stává příslušníkem nového hnutí, se cítí osamělý a snadno propadá strachu z toho, že bude sám. Když po prvé vykročí ze své dílničky či velkého podniku, v nichž pociťuje svoji malost, a přijde na velké shromáždění, kde je najednou obklopen tisíci lidmi téhož přesvědčení, sám podléhá tajemnému vlivu toho, co nazýváme masovou sugescí.“

Goebbels zas popisuje masy tímž způsobem: „Lidé nechtějí nic jiného než být slušně ovládáni,“ píše ve svém románu Michael. V jiné knize Goebbels přesně popisuje závislost sadistického člověka na jeho objektech: jak slepým a marným se cítí bez moci nad někým a jak mu tato moc dává větší sílu: „Občas je člověk přepaden hlubokou depresí. Může ji překonat jen tehdy, když se opět dostane do čela mas. Pramenem naší moci jsou lidé.“⁽²⁾

Diagnóza diktátorů

(úryvky z rozhovorov s C. G. Jungom z roku 1939)

Jen málo cizinců na Hitlera vůbec nějak reaguje, a přece je to u všech Němců v Německu zjevně jinak. To protože Hitler je zrcadlem nevědomí každého německého občana, ale z jiných národů vůbec samozřejmě nic nezrcadlí. Je tlampačem, který zesiluje neslyšitelné šeptání německé duše, dokud ho nevědomé ucho Němce neuslyší. Je to první muž, který každému Němci říká, co si celou dobu ve svém nevědomí myslí a cítí o německém osudu, obzvláště od porážky ve světové válce, a charakteristikou, která zabarvuje každou německou duši, je typický německý komplex méněcennosti – komplex mladšího bratra, toho, kdo vždycky přichází hodovat se zpožděním. Hitlerova síla není politická, nýbrž magická.

Ve srovnání s Mussolinim na mě Hitler udělal dojem jakéhosi dřevěného lešení pokrytého šaty, robota s maskou. Během celého představení se nikdy nezasmál. Jako by měl špatnou náladu, jen se mračil. Neprojevil žádný lidský rys. Jeho výraz vyjadřoval nelidskou účelovost bez špetky humoru. Jako by byl dvojníkem skutečné osoby. Člověk Hitler se možná schovával uvnitř jako dodatek, a to zcela úmyslně, aby nenarušil mechanismus, na němž je založen. Jaký úžasný rozdíl existuje mezi Hitlerem a Mussolinim! Nemohl jsem si pomoci a musel jsem vůči Mussolinimu pocítit sympatii. Jeho tělesná energie a pružnost jsou vřelé, lidské a nakažlivé. U Mussoliniho máte pocit, že jste s lidskou bytostí. S Hitlerem cítíte strach. Víte, že byste s tím člověkem nikdy nedokázal mluvit, protože v něm nikdo není. Není to člověk, ale něco kolektivního. Není to jedinec, nýbrž celý národ.

Copak nevíte, že když vyberete stovky nejchytřejších lidí na světě a dáte je dohromady, stane se z nich hloupý dav? Deset tisíc by jich dohromady mělo kolektivní inteligenci aligátora. Nevšiml jste si, že čím více lidí pozvete na slavnosti večeri, tím hloupější jejich rozhovor bude? V davu se vlastnosti, které každý má, znásobí, nahradí a stanou se jeho dominantní charakteristikou. Ne každý má cnosti, ale každý má nízké zvířecí pudy, základní primitivní sugestibilitu jeskynního muže, podezíravé a zákeřné rysy divocha. Výsledkem je, že

predstavenie vedie

Erika Gerecová

technické zabezpečenie inscenácie realizovali

zvuk **Lukáš Magoč**

svetlo **Anton Mlacek**

Rekvizity **Ján Štubňa, Rastislav Pojtek**

garderóba **Slavomíra Olejková**

riaditeľ divadla **Anton Šulík**

umelecký šéf **Eduard Kudláč**

šéfkva výpravy **Eva Kudláčová Rácová**

grafický dizajn **Marcel Benčík**

bulletin zostavila **Lenka Garajová**

osoby a obsadenie

Hitler **Jaroslav Kysel' a.h.**

Sawatzki **Ján Dobrík**

Sensenbrink **Michal Koleják**

Predavač **Braňo Bačo**

Belliniová **Ivana Kubáčková**

Krömeierová **Iveta Pagáčová**

Özlemová **Tajna Peršić**

Jenny **Anna Nováková**

Kasslerová **Anna Nováková**

Künastová **Tajna Peršić**

Sestrička **Anna Nováková**

Lekár **Boris Zachar**

Autorské práva k dramatickému textu zastupuje

LITA – autorská spoločnosť, Mozartova 9,

811 02 Bratislava, Slovensko

Inscenácia vznikla s podporou

z verejných zdrojov Fondu na podporu umenia

Mestské divadlo Žilina ďakuje Goetheho inštitútu

Bratislava za materiálnu pomoc.

mnohamilionový národ není ani lidský. Je to ještěrka, krokodýl nebo vlk. Jeho státníci nemohou mít vyšší morálku, než je zvířecí masová morálka toho národa, i když jednotliví státníci demokratických států se mohou snažit chovat o trochu lépe. Takový je národ: nestvůra. Každý by se měl bát národa. Proto jsem pro malé národy. Malé národy znamenají malé katastrofy. A velké národy znamenají velké katastrofy.

Světové problémy začínají u jedince. Člověk, který je se sebou v míru, který se přijímá, přispívá nekonečně malým dílem k dobru vesmíru. Řešte své soukromé a osobní konflikty a budete jednou miliontinu miliontiny snižovat světové napětí.⁽³⁾

O tyranii

História sa neopakuje, ale ponúka ponaučenia. Keď americkí otcovia zakladatelia debatovali o ústave, zobrali si ponaučenia z histórie, ktoré poznali. Pretože si uvedomovali, ako sa staroveké demokracie premenili na oligarchie a impériá, mali strach, aby sa aj vízia ich demokratickej republiky neskončila krachom. Vedeli o Aristotelovom varovaní, že nerovnosť vyvolá nestabilitu a o Platónovom názore, že demagógovia využívajú slobodu prejavu, aby sa sami ustanovovali ako tyraní. Vybudovaním demokratickej republiky na základoch práva a ustanovením systému vzájomnej kontroly a vyvážení medzi zložkami moci, sa otcovia zakladatelia snažili vyhnúť zlu, ktoré podobne ako antickí filozofi nazvali tyraniou. Mysleli tým uzurpáciu moci buď jednotlivcom alebo skupinou, prípadne obchádzanie zákona vládcami v mene vlastného prospechu. Väčšina nasledujúcej diskusie v Spojených štátoch sa potom sústredila na problém tyranie v rámci americkej spoločnosti: napríklad v otázke otrokov a žien.

V tomto zmysle je zásadnou americkou tradíciou v prípade ohrozenia nášho politického poriadku uvažovať o histórii. Ak máme obavy, že americký experiment ohrozuje tyrania, môžeme sa riadiť príkladom otcov zakladateľov a premýšľať o histórii iných demokracií a republík. Dobrou správou je, že dnes máme k dispozícii viac aktuálnych a relevantných príkladov, než len staroveké Grécko a Rím. Zlou správou však je, že história modernej demokracie je tiež históriou úpadku a pádu. Od čias, keď americké kolónie vyhlásili nezávislosť od britskej monarchie, ktorú zakladatelia považovali za „tyranskú“, došlo v európskej histórii k trom veľkým demokratickým udalostiam: po prvej svetovej vojne v roku 1918, po druhej svetovej vojne v roku 1945 a po páde komunizmu v roku 1989. Mnoho demokracií, ktoré sa ocitli na týchto križovatkách, zlyhalo za okolností, ktoré v istých dôležitých aspektoch pripomínajú tie naše.

História môže rozširovať poznanie a môže varovať. Koniec 19. storočia bol podobne ako koniec 20. storočia obdobím expanzie globálneho obchodu, ktorý vyvolával očakávanie pokroku. Začiatkom 20. storočia, podobne ako začiatkom 21. storočia, boli tieto nádeje otrásené novými víziami masovej politiky, v rámci ktorej vodca či strana vyhlasovali, že sú priami zástupcovia vôle ľudu. Európske demokracie v 20. a 30. rokoch sa zmenili na pravicové a fašistické autokracie. Komunistický Sovietsky zväz, ktorý vznikol v roku 1922, rozšíril v 40. rokoch svoj model do Európy. Európska história 20. storočia nám ukazuje, že spoločnosti sa môžu rozpadnúť, demokracie padnúť, etika skolabovať a obyčajní ľudia sa môžu ocitnúť nad popravicími jamami so zbraňami v rukách. Preto by nám mohlo dnes poslúžiť porozumenie toho, že sa to môže znovu stať.

Fašizmus a komunizmus boli reakciami na globalizáciu, na skutočnú i domnelú nerovnosť, ktorú to vytváralo, a na očividnú bezmocnosť demokracií sa s tým vyrovnáť. Fašisti v mene vôle odmietali rozum, popierali objektívnu pravdu a nahrádzali ju glorifikáciou mýtu artikulovaného vodcami, ktorí sa zaprisahávali Hlasom ľudu. Ukazovali na globalizáciu s odôvodnením, že zložitosť jej výziev je výsledkom sprisahania proti národu. Komunisti vládli v Sovietskom zväze takmer sedem desaťročí a viac než štyri dekády vo väčšej časti východnej Európy. Ponúkali vládu prostredníctvom disciplinovanej strany a elity s monopolom na pravdu, ktorá bude viesť spoločnosť do zaistenej budúcnosti podľa údajne platných zákonov histórie.

Možno máme nutkanie si myslieť, že naše demokratické dedičstvo nás automaticky pred týmito hrozbami ochráni. Je to chybná úvaha. V skutočnosti od nás precedens ustanovený zakladateľmi požaduje, aby sme preskúmali históriu s cieľom pochopiť hlbinné pramene tyranie a zväzili naše primerané reakcie. Súčasní Američania nie sú múdrejší než Európania, ktorí v 20. storočí zameňovali demokraciu za fašizmus či komunizmus. Máme však výhodu, že sa môžeme z ich skúseností poučiť. Dnes je na to pravá doba.⁽⁴⁾

⁽¹⁾ BAUMAN, Zygmunt: Retrotópia, Artforum, Bratislava, 2017

⁽²⁾ FROMM, Erich: Strach ze svobody, Portál, Praha, 2014

⁽³⁾ McGUIRE, William: O rozhovory s C.G. Jungem, Portál, Praha, 2015

⁽⁴⁾ SNYDER, Timothy: O tyranii, Premedia, Bratislava, 2017